

**ІНДИВІДУАЛЬНИЙ СТИЛЬ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
УЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ:
СУТНІСТЬ ТА ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ**

Староста В.І.

Україна, м. Ужгород, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Химич О.І.

Україна, м. Мукачево, Мукачівський державний університет

Оросова Р.

Словацька республіка, м. Кошице, Університет імені Павла Йозефа Шафарика

Педагогічна діяльність учителя, як і будь-яка інша діяльність, характеризується певним стилем. Аналіз різноманітних вітчизняних досліджень щодо трактування поняття індивідуального стилю, дозволив Ж. Ковалів [1] систематизувати їх за загальними концепціями. Означені підходи умовно поділено на три групи.

У першій групі підходів стиль тлумачиться як індивідуально-своєрідна система особистості, обумовлена особливостями її нервової системи та особистісними характеристиками, а класифікації, що входять до означеної групи, побудовані на внутрішніх умовах індивідуального стилю діяльності.

Друга група підходів подає стиль у межах опису людської діяльності з погляду характеристики способу її здійснення як сукупності компонентів діяльності. У вітчизняній психології проблема індивідуального стилю діяльності розглядається, насамперед, у контексті загальної теорії діяльності. Одним з перших дав визначення стилю Б. Теплов, який аналізував його як спосіб успішного виконання діяльності, що залежить від здібностей людини.

Підходи третьої групи акцентують увагу на переосмисленні класичних теорій щодо поняття індивідуального стилю з метою визначення структурного інструментарію стилів різних видів діяльності. В означеній групі підходів стиль

розглядається як сукупність різних індивідуальних якостей і системи способів діяльності (К. Абульханова-Славська, А. Маркова, А. Ніконова, О. Саннікова, М. Щукін). Так, А. Маркова й А. Ніконова заклали в основу підходу щодо розгляду індивідуального стилю діяльності поєднання змістових і формально-динамічних характеристик, підкреслили їхній взаємовплив у педагогічній роботі вчителя. Змістова характеристика включає орієнтацію вчителя переважно на процес або результат своєї праці. До динамічних характеристик автори віднесли гнучкість, стійкість, переключення, а до результативності – рівень знань, інтерес учнів до предмета.

У науково-педагогічних джерелах Словацької Республіки використовується поняття «викладання / навчання» (vyučovanie) – діяльність учителя в процесі навчання; «учіння» (učení, učenie sa) – діяльність учня в процесі навчання [2, с.19]; відповідно – «викладацький (научувальний, навчальний) стиль учителя», «стиль викладання учителя» (vyučovací štýl učiteľa, štýl vyučovania, štýl výuky) [3, с.83-84], а також стосовно учня – «стиль учіння (навчання)» (štýl učení, učebni štýl) [3, с.126-127].

У дидактиці I. Turek [3, с.37-38] зазначено, що поняття «викладацький стиль учителя» трактується у широкому та вузькому значенні. У першому випадку (широкому значенні) – це спосіб викладання / навчання, який використовує вчитель, тобто, як він викладає / навчає. У другому (вузькому значенні) – це система методів навчання, які вчитель використовує. Стиль викладання є комплексною особистісною характеристикою учителя. У складі стилю викладання автор виокремлює такі компоненти [3, с.38-39]:

- *когнітивний стиль* (характеризує значною мірою вроджені якості людини; визначає способи вибору, переробки, аналізу і структурування інформації, індивідуальну стратегію вирішення пізнавальних задач; на основі цього стилю ґрунтуються всі наступні компоненти);

• *підходи вчителя до викладання* (учительська філософія, що визначає вибір змісту та методів навчання, комунікації з учнями тощо. На цей компонент суттєво впливає також подальша освіта та самоосвіта вчителя);

- *способи вирішення педагогічних ситуацій;*
- *педагогічні знання, уміння, навички і досвід.*

Виокремимо деякі тлумачення, які характеризують індивідуальний стиль педагогічної діяльності (ІСПД). Це:

- ІСПД – стійке поєднання: мотиву діяльності, що визначається в переважній орієнтації вчителя на окремі сторони освітнього процесу; цілей, які виявляються в характері планування діяльності; способів її виконання; прийомів оцінки результатів діяльності (А. Маркова та А. Ніконова [4, с.40]);

- педагогічний стиль учителя, вихователя – стрижневий компонент педагогічної майстерності; це внутрішня установка в діяльності педагога на один із двох типів взаємодії – партнерство чи результативність (М. Амінов [5, с.38]).

- індивідуальний стиль професійної діяльності вчителя – своєрідний прояв його особистості в педагогічній діяльності через усталену систему засобів і прийомів, що утворюють особистісну систему дій (Ж. Ковалів [1]).

З іншого боку, Н. Черепанова [6, с.43] на основі аналізу праць численних дослідників, виходячи з розуміння індивідуального стилю діяльності як родового поняття по відношенню до індивідуального стилю педагогічної діяльності, а також маючи на увазі специфіку індивідуального стилю педагогічної діяльності вчителя початкової ланки, уточнює поняття «індивідуальний стиль педагогічної діяльності майбутніх учителів початкової школи». Воно визначено як сукупність способів і прийомів освоєння студентами педвузу професійних знань і умінь та реалізації їх в навчально-професійної діяльності в якості вчителів початкової школи, заснований на особистісному самовдосконаленні.

Дослідження педагогічних стилів у сучасній науці, в контексті особистісно-орієнтованої парадигми, які особливо інтенсивно проводились в

останні десятиліття, привели до зміщення інтересу з індивідуально-типологічних і зовнішніх детермінант педагогічної діяльності на активну особистість педагога як істинного носія індивідуального стилю. Такий погляд на індивідуальний педагогічний стиль, без сумніву, відповідає вимогам гуманістичної педагогіки, оскільки центральним питанням в проблемі індивідуального стилю діяльності є не пошук підвищення її ефективності, а можливість розвитку, реалізації і актуалізації особистості педагога (Г. Кандаурова [7, с.27]).

Таким чином, на нашу думку, поняття «індивідуальний стиль педагогічної діяльності» можна розглядати як *багатоаспектне з позицій різних підходів*. Це особистісно-розвивальний підхід (стиль як індивідуально-своєрідна система розвитку особистості вчителя); діяльнісний підхід (стиль як визначальний компонент системи способів діяльності); особистісно-діяльнісний підхід (стиль як інтеграція індивідуальних якостей і системи способів діяльності).

Відповідно індивідуальний стиль педагогічної діяльності учителя початкових класів можна розглядати як *стрижневий компонент педагогічної майстерності* (системний підхід); як *нестереотипну динамічну манеру (методи, засоби, прийоми, форми) його педагогічної діяльності, спрямовану на особистісне самовдосконалення і розвиток молодших школярів* (особистісно-розвивальний та діяльнісний підхід).

Література

1. Ковалів Ж.В. Формування індивідуального стилю професійної діяльності майбутніх учителів гуманітарних дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія та методика професійної освіти» / Ж. В. Ковалів. – Одеса, 2005. – 20 с.
2. Turek I. Didaktika / I. Turek. – Bratislava : Iura Edition, 2010. – 598 s.
3. Maňák J. Výukové metody / J. Maňák, V. Švec. – Brno : Paido, 2003. – 219 s.
4. Маркова А. К. Психологические особенности индивидуального стиля деятельности учителя / А. К. Маркова, А. Я. Никонова // Вопросы психологии. – 1987. – N 5. – С. 40-48.
5. Аминов Н.А. Диагностика педагогических способностей / Н. А. Аминов. – М. : Институт практической психологии; Воронеж : НПО «МОДЭК», 1997. – 80 с.

6. Черепанова Н.В. Проблема становления индивидуального стиля педагогической деятельности будущих учителей начальной школы / Н. В. Черепанова // Известия Уральского федерального университета. Серия 1: Проблемы образования, науки и культуры. – 2010. – Т. 85. – № 6-1. – С. 41-50.

7. Кандаурова А.В. Стиль деятельности в отечественной науке / А. В. Кандаурова // Человек и образование. – 2005. – № 2. – С. 25-27.